

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOD PÉTER, BOROS GYÖRGY, DR. CSERNÁTONI GYULA, SZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN, SÁNDOR JÓZSEF.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt. félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítottak.

E közlöny beltartalmát illető a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közs. isk. igazgató-, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Az iskola feladata az egészségügy terén, és az iskola-betegségek.

Dr. Rózsashegyi Aladár

kolozsvári egyetemi tanártól. *)

Tisztelt hallgatóim!

Már hosszabb idő előtt ért a kolozsmegyei tanítótestület elnöksége részéről engem az a megtisztelő felszólítás, hogy a tanítótestület szokásos közgyűlései egyikén az iskola egészségügy köréből értekezzen. Elodázhatlan hivatali teendők csak ma engedik beváltanom azt az ígéretet: elmondani nézeteimet az iskolai egészségügy némely kérdéseiről és fejtegetni az iskola-egészségügy némely igazságait. Ezt annál készségesebben teszem, mert jól tudom, hogy mi sem biztosítja inkább az egészségügy jövőjét, mint az, ha a tudomány közvetlen érintkezésben áll a gyakorlattal, melynek kezébe a tudomány követelményeinek megvalósítása le van téve, s ha ez érintkezésben alkalom létesül a kivánalmak és tapasztalatok kölcsönös kicserélésére, — a tudománynak, hogy újabb vívmányait megismertethesse és alkalmazásra ajánlhassa, — a gyakorlatnak pedig, hogy a tényleges viszonyokból merített tapasztalataira magyarázatot kérhessen a tudománytól, illetőleg ennek kutatása elé új feladatokat tűzhessen.

Az emberi szervezet életereje abban nyilvánul, hogy visszahatással, reakcióval felel minden külső behatásra, — tehát olyanokra is, melyek ártalmasak, gyógytörekvés-sel reagál, magát az ártalmat eltávolítani, kiküszöbölni iparkodik. Szervezet nem csak az egyes ember, hanem élő szervezet egy nép is a maga összességében, s a népnek életerejét is épen abból fogjuk megítélni, vajjon képes-e reagálni az őt ostromló ártalmakra; ha ezeket felismeri, nem tűri fatalistice, hanem megindítja a kiküszöbölő működéseket: az a nép életerős. Ily helyzetben van most a magyar nép. Egészségén az ártalmak sokasága rágódik. De ebben nem nyugodott meg önmegadással, hanem elhatározta, hogy tenni akar ellenük, s ebben rejlik jövőjének biztosítéka. Túl vagyunk ma már szükségén annak a bebizonyításának,

*) Felolvastatott a kolozsmegyei tanítótestület közgyűlésén, 1886. október 29-én.

hogy közegészségi állapotunk rossz, s hogy annak megjavítására valamit tenni kellene; ma már az a kérdés, hogy hol és mit kell tenni a nemzet egészségének helyreállítására és fenntartására.

Erre pedig mindenütt és igen sok a teendő, s e teendőből nagy rész jut ki az iskolának. *Az iskolának a közegészség érdekében kifejtendő működése két fő-irányt kell hogy kövessen.* Először *cselekvő* irányban kell haladnia, még pedig egyfelül úgy, hogy egészséges nevelésben, úgy szellemi, mint erkölcsi és testiben, részesítse a nemzet ifjúságát, másfelül az által, hogy az ifjúsággal azon legfontosabb egészségügyi ismereteket is közölje, melyekkel kivétel nélkül mindenkinek kell az életbe kilépnie. De nem kevésbé fontos az iskolának a közegészség érdekében kifejtendő az az elhárító (*negatív*) irányú működése, melynek czélja: a magából az iskolázásból eredhető, és sok helyütt, részben ijesztő mértékben, máris jelentkező ártalmakat tartani távol.

Az iskola általános rendeltetése az ifjúságot nem csak ismeretekkel látni el, hanem azt a szó legtágabb értelmében nevelni is. E nevelésben első sorban a gyermek *szellemének* kell részesülnie, hogy az emlékező és ítélő tehetség kiképzése által öntudatos gondolkodó lényre fejlődjen ki az ember. Ily szellemi nevelést kíván meg az iskolától az egészségügy is, mert a saját törekvéseinek megvalósításához mindenkinek közreműködését szükségesi, ezt pedig csak olyanoktól várhatja, kik az egészség becsét fölfogni, az egészségügyi intézmények szükségességét és czélszerűségét, a felmerülő tényeket és érveket józanul megítélni, a babonáktól és előítéletektől megkülönböztetni képesek.

Közvetve szolgálja továbbá az iskola az egészségügyet a fiatalság *erkölcsi* nevelése által is. Az erkölcsös élet megszokása elejét veszi azon ártalmaknak, melyek annak ellenkezője, az erkölcstelenség- és mértékletlenségéből származnak. A kötelesség és jogérzet, meg a méltányosság fejlesztése és megszilárdítása által pedig oly embereket nevelhet az iskola, kik fölfogni képesek, hogy *saját jogkörük nem terjedhet túl azon a vonalon, mely mások egészségét érinti*, hogy mások egészségét respectálni, saját egészségünket a nemzet érdekében fenntartani kötelességünk, és ez egészségünk biztosítását az államtól és másoktól követelni jogunk van.

Már közvetlenül és egyenesen kell befolynia az iskolának a közegészségre az ifjúság egészséges *testi* neve-

lése által, mi alatt nem csak azon ártalmak ellensúlyozását értjük, melyek az iskolázásból háramolnak az egészségre, hanem értünk egy oly nevelést, mely ezen ártalmak ellensúlyozásán túl is iparkodik minél erősebbé fejleszteni az embert. A testi erőnek nincs egy általános, meghaladhatlan határértéke kiszabva, s ma még csak egy középsteru átlagtól is bizonyára messze állunk. A testi nevelés nemcsak abból áll: megóvni az embert az egészségi ártalmaktól, ezeket távol tartani, az embert védművekkel venni körül; sőt ez utóbbi egyedül gyengíti, kényezteti az embert. Erősíteni, edzeni kell az embert, hogy az egészségét és életét ostromló ártalmak iránt érzéketlenné váljék, azokkal diadalmasan megküzdhessen. A mentesítés, (immunizálás) eme nagy elvével ma mindenütt találkozunk, a hol meg nem szüntethető természeti erőkből származó károk elhárításáról van szó. Valamint tüzmentesen iparkodunk építeni házainkat, mert a tüzet nem nélkülözhetjük: épen úgy kell az embert azon természeti és társadalmi betegítő okok iránt, melyek — mint az éghajlati és időjárás viszonyok, a foglalkozás különböző nemei stb. — nem szüntethetők meg, fogékonytalanná tenni testének erősítése, edzése által. Így az ember összességét is szolgáljuk legjobban; kedélyének derültségét, neki fáradhatatlan munkaszeretetet biztosítunk.

Főntos kérdés az, hogy a testi nevelés miként rendezhető legegyszerűbben az iskolában, hol olyan módszerekre van szükség, melyek a tömeges alkalmazásra képesek? Tudjuk, hogy a test összes működéseinek épségét a testgyakorlással, az izom-erő kifejtésével biztosítjuk legjobban; a testgyakorlást kell tehát rendszeresen és folytonosan üzni az iskolában, különösen a városiakban, s általában a kevés testi erő kifejtést végző néposztályoknál. Testgyakorlatnak tekinthető az ének is, a mennyiben a tüdőt erősíti, s ennek gyakran a tulajdonképeni testgyakorlatnál is több órát látunk szentelve tantervünkben; azonban az ének egyoldalú testgyakorlat, és annak a jelzett haszna is csak úgy lesz, ha tiszta, pormentes levegőjü, jól szellőztetett helyiségben végeztetjük, különben többet árt mint használ, az énekkel járó mély légvételeknél a por, mely egyébként az orrban, légesőben rakodik le, behatol a tudó mélyébe. Testgyakorlat a *kertművelés* is, de ez csak falusi iskolákban és az évnék csak bizonyos szakaiiban eszközölhető, ott azonban testgyakorlati szempontból is nem hanyagolandó el.

A tóra mai kifejlett alakjában az iskolában szükséges tömeges és rendszeres testgyakorlatra legalkalmasabb, s mégis a legmesterkétebb testgyakorlat, mely épen a legfáradt népiskolai gyermeksergen legjobban éreztetheti nyugozó szigorát. Minél nagyobb tért kell juttatni az épen oly edző atletikai gyakorlatoknak és játékoknak, melyek a kedélyt is vidítják, a személyes bátorságot és önbizalmat is fejlesztik. Minden nagyobb erőfeszítést igénylő gyakorlatról a *beteg gyermekek* távol tartandók; tüdőbajjal, szívbaajjal vagy sörvben szenvedő és az általában nagyon gyenge gyermeknek tornáznia nem szabad. Testgyakorlat alatt fölhevül, megizzad a test, és a közben meg utána megóvandó a meghűléstől: kerüendő a sok hideg víz ivása, és hideg időben gyakorlat után csak meleg (gyapjú) ruhába burkolva szabad a levegőre kimenni. Az erőfeszítés fokozott működést kíván a szívtől és a tüdőktől, melyek ehhez lassanként szoktatandók; ha a gyermek testgyakorlat után túlságos gyorsan lélekzik, nagyon szapora pulussal bír, szívdobogást küöl: a gyakorlat túlságos volt, s az ilyen

gyermek előbb könnyebb, rövidebb gyakorlatok által szoktatandó, különben szívbaajt kaphat.

A testgyakorlásnak oly mérvü szerep biztosítandó az iskolában, mint a szellemi és erkölcsi nevelésnek. Ma ettől igen távol állunk; az a hetenként 1 óra, mely a nép- és polgári iskolák tantervében a tulajdonképeni testgyakorlásnak szánya van, alig bir értékkel; ennyi idő alatt a gyermek néhány, mutatványul alkalmas rend-és szabad gyakorlatot fog ugyan megtanulhatni, de évvel testét nem fejlesztjük egyenletesen és folytonosan. *A testgyakorlatot nem elsajátítandó tantárgynak szabad felfogni; életszükséglet az, melyben naponta kell a gyermeket részesíteni, mint a táplálkozás- meg az alvásban.*

Az iskola tulajdonképeni célját a gyermeknek az életre előkészítése, oly ismeretekkel felruházása képezi, melyek őt a választandó, vagy választott különös életpályára képesítik. A népiskola e tekintetben azt tanítja, a mai felsőbb tanintézetre előkészíti, de a nép nagy tömegében, az esetek túlnyomó többségében, egymagában is elegendő kell hogy legyen a további boldogulásra. A szellem általános fejlesztése mellett megtanítja a gyermeket írni, rajzolni, olvasni, számolni, a legfontosabb politikai és természettudományi ismeretekre. Ilyennek állapította meg a népiskola tantervét az 1868. XVIII. t. cz. De azóta meghozatott a közegészségügyi (1876. XIV.) törvény, mely azt rendeli, hogy a balesetek alkalmával nyújtandó segély eszközlése és általában az egészségügy szempontjából főfigyelmet érdemlő szabályok a népiskolában szintén tanítandók. Ez nyilván kibővítése a népiskola tantervének, mely azonban ma, a közegészségügyi törvény uralmának 10. évében még vajmi kis mértékben van megvalósítva. Miután ma már törvény rendeli az egészségtan tanítását, az nem szorul többé indokolásra; mégis célszerü lesz az eddigi mulasztásban rejlő hátrányokat némileg megvilágítani. Hogy az ember az iskolában szerzett ismereteit a haza, az övéi és maga javára kellőleg értékesíthesse: mindenek előtt működésképesnek, *egészségesnek* kell lennie; az egészség oly egyenrangú feltétele az ember boldogulásának, mint a kereseti ismeretek, s ezekkel együtt arra is kell az iskolának az embert megtanítania, hogy miként tarthatja magát munkaképesnek. Az emberbe be kell oltani az egészség becsét, azt a gondolatirányt, hogy az egészséget nem akkor kell helyreállítani, mikor az már megromlott, mert a betegség szenvedés, gyötrellem s veszteség, és mindig rövidítéssel fenyegeti az ember hátralevő életét; hanem az egészséget fenntartani s fejleszteni kell szüntelenül. Az erényt nem abban kell keresni, hogy az ember megadással türje a sors által reá mért betegséget, hanem akarnia és szeretnie kell az egészséget; nem mert ez a természet csodáiban való contemplatív gyönyörködésre képesít, hanem mert életkedvet, vidámságot, reményt és erőt biztosít a munkára, az *alkotásra* az összesség, övéi és maga javára. Az egészség becsének megértésével meg kell értetni az egészségügy fontosságát is, melynek céljaiban közreműködni, mások és a maga javára tenni akarni mindenkinek kötelessége. De a cselckvéshez nem elég az akarat; ahhoz tudás is kell. Az iskolában tehát positiv ismereteket is kell nyújtani arról, hogy mitől függ az embernek egészségben maradása, mik hatnak károsan egészségére, s miként védekezzék ezek ellen egyedül, s másokkal válllvetve, hatáságilag és társadalmilag. Az egészségben nagy haladása épen abban áll, hogy nemcsak a rögtöni életveszélyek eloszlatására, nemcsak az ember cél-

szerü életmódjára szorítkozik már, hanem kiderítette és elhárítani tanítja azokat a folytonosan ható egészségi ártalmakat, melyek természeti erők és társadalmi viszonyokban rejlenek. S ezt, hogy az ember egészsége nemcsak saját életmódjától függ, s az nemcsak hirtelen életveszélyben óvandó meg, hanem hogy sokkal nagyobb befolyása van reá a nagy természetnek és a társadalmi együttlét változatos folyamánynak, melyek ellen az egyes ember nem, hanem csak az emberek összessége, az állam, a társadalom küzdhet sikeresen — ezt nem lehet elég korán az ember gondolkozásába beoltani.

Ha így fogjuk fel az egészségtan tanításának célját az iskolában, tisztában leszünk avval is, hogy az a cél csak úgy lesz elérhető, ha külön tantárgyképpen tanítatik az egészségtan, nem pedig, mint az ellennézet véli, a természetrajzzal, vagy olvasással. Az, hogy mily alakot adunk magának a tanításnak, milyen módszert választunk: más kérdés. Bizonyos dolgokat szemléltetőleg, másokat, talán fontos életszabályokat, megfelelő alakban memorizáltatva, ismét másokat olvasmányok alakjában leszünk képesek a gyermek értelem- és kedély világához jobban közelíteni. Mindenesetre jó lesz nem nagyon merev rendszer szerint járni el. Különben, mint mondom, ez módszertani kérdés, melyet az idő fog megoldani legcélszerűbben.

Az egészségtan tanításából, melyre ma minden fokú és rendű iskolában törekszünk, a népoktatási tanerőknek igen nagy, a tanulószámát véve tekintetbe, a legnagyobb rész jut ki a nép-, ismétlő és polgári iskolákban; de sőt ők vannak hivatva az egészségtan oktatásának azt a visszaható erőt is kölcsönözni, mely a gyorsabb haladás érdekében szükséges, ők hivatvák az iskolából kinötteket is részesíteni az új rendszer áldásaiban a felnőttek oktatása által.

Az egészségtan tanításával oly új feladat elé állítvák a tanerők, mely a népoktatási törvényben és az annak alapján készült képezdei szabályzatokban, ily mértékben legalább, előre látva nincs. A kellő siker attól függ tehát, hogy mindenekelőtt maguk a tanerők képesíttessenek az egészségtan tanítására, s itt különbség teendő a már működő és a csak jövőben kiképezendő tanerők közt. Az utóbbiak már a képezdében lesznek begyakorlandók az egészségtan tanítására is, mint egyéb tantárgyakra; az mi az 1882. 3998. számú miniszteri rendeletben előíratik, nem látszik elegendőnek, mert ott az egészségtan nem mint tanítandó tárgy van felfogva, s annak tanítása oly korai időre (az 1. évre) esik, hogy a növendékek már koruknál (14—15 év) és csakély természettudományi előképzettségüknél fogva sem fognak kellő előmenetelt tehetni. A már működő tanfőnökök nézve már történt intézkedés, a mennyiben a miniszterium vezérkönyvet bocsátott ki az egészségtan tanításához. Kívánatos volna azonban a népoktatást tanszerekkel is látni el az egészségtan tanításához, miután a mostaniak közt értékesíthetők igen kis számmal vannak. Kívánatos volna továbbá, hogy ha ezen egészen új tárgyba bevezetést, annak kezeléséhez gyakorlati szóbeli útmutatást, ahhoz bővebb értelmezést oly pótanfolyamokon is nyerhetnének a tanerők, minőket a miniszterium egy múlt évi rendeletével a törvényhatóságok székhelyén a tisztí főorvosok által rendeztetni szándékozott. A mennyiben pedig ezen intézmény életbe léptetését az ország anyagi helyzete késlelteti: idő közben is ajánlható volna a tantestületeknek, hogy időszaki gyűléseiken vennének fel egyszer-mászor egészségtani dolgokat is a minta tanítás tárgyai közé, s tennék ma-

gukat e végből érintkezésbe orvosokkal, különösen a hol vannak, a tavaly óta kiképezett középiskolai egészségtan tanárokkal.

Míg így az iskola több irányban tevékeny a közegészség előmozdítása körül, addig, mint mondám, nem szabad azt a nem kevésbé fontos feladatát sem téveszteni szem elől, hogy az általános és intenzív iskolaéletéből származható egészségi hátrányokat az ifjúságtól távol tartani törekedjék, nehogy a szellemi kiművelésért a testi egészség legyen az ár. Magában a fokozott szellemi munkában hátrány még nem rejlik; hiszen a tanítás a szellemi működés tökéletesítésére törekszik, a mennyiben pedig e működést az embernek központi idegrendszere teljesíti, ennek, mint testi szervnek kifejlesztése csakis fokozott igénybevétel, működés által érhető el; az ártalom csak a túlesigázásnál kezdődik, midőn az agyvelő, mint minden túleröltetett szerv, táplálkozásában megzavartatik, s felmondja a szolgálatot. De még ha a szellemi munkában kellő mértéket tartunk is, ártalmassá válhatik az iskola, ha az zsúfolt és rosszúl van szellőztetve, ha rossz a világítása. ha a gyermek rossz testtartással végzi iskolai munkáját, ha a tanszerek nem felelnek meg az egészségtan kívánalmainak, és ha járványok terjesztőjévé válik az iskola. Mindezek eleje vételére az iskolaegészségtan törekszik; ennek érvényesítésére már a tanügy általános rendezésénél kell törekedni, és az ártalmak távol tartására a tanítás közben is folyton kell ügyelni.

A tanügy rendezése az állam hatáskörébe tartozik. Az állam feladata: a közoktatási rendszer és a tanítási módszer megállapításánál az egészségre gyakorolt hatás méltatásával járni el. Az oktatáshoz szükséges anyagi felszerelést, épületeket és tanszereket is az államnak kell úgy szabályoznia, hogy abból egészségi ártalmak ne származzanak. Az e végből kibocsátott rendeletek több tekintetben revisióra szorulnak. Az anyagi felszerelés előállítására az iskolát fenntartó községek, felekezetek, csak ritkán az állam feladata lévén, ez iránt kellő ellenőrzésről kell gondolkodni, mely utóbbi tekintetben eddig nagyobb részt csak alakilag van szabályozva a törvény és tanügyi hatóságok eljárása. Tényleg eddig nagyon kevés is történt pl. az iskolaépületeknek célszerű építése és átalakítása végett; hogy mennyi még a javítandó hiba, azt ma még nem is tudjuk, ehhez országszerte fel kellene venni egészségtani szempontból az iskolákat. De egyik fő akadály a haladásnak abban is rejlik, hogy az iskola-egészségügyi szabályok, a mennyiben ilyenek léteznek, nagyon szét vannak szórva, s kívánatosnak látszik, hogy azok egy oly szerves szabályzatba gyűjtessenek össze és egészítessenek ki, mely úgy az alaki eljárásra, mint az anyagi felszerelésre és működésre vonatkozó határozmányokat egyesítve tartalmazza.

Legfontosabb szerep az iskolaegészségügyben a tanítónak jut, a szó legtágabb értelmében. Ő a család helyettesíti az iskolában, s akkor is kellene a reá bízott ifjúság egészségére ügyelnie az iskolában időzés tartama alatt, ha itt külön, járulékos egészségi ártalmak nem merülnének is fel; minthogy pedig ilyenek tényleg vannak, fokozódnak a tanító kötelességei, és nő a felelőssége. A tanítónak mindenek előtt ismernie kell ezeket az ártalmakat, a hatást, melyet azok a gyermek egészségére gyakorolnak, a betegségeket, miket azok előidéznek, és az eszközöket, mikkel ez ártalmak elháríthatók. A tanító van az ifjúsággal folytonos és közvetlen érintkezésben, neki kell első sorban tudnia, hogy a

tanítás körül, a tanhelyiségben, a taneszközökkel mikre figyeljen folytonosan és éberem, hogy az ifjúság egészsége ne, de a saját egészsége se károsodjék. Sőt a tanítónak befolyása az iskola falain túl is terjed, érvényesítheti azt a gyermek szüleine, családjára is, hogy az iskolán kívül hanyagság ne rontsa le azt, mit ő az iskolában teremtett. De azért ne higgyük, hogy a tanító az iskolai ifjúság orvosa legyen. Az egészségügy feladata általában nem a betegségek gyógyítása, hanem első sorban azok elhárítása, s így az iskolában is a tanító feladata nem annyira a hirtelen támadt bajok gyógyítása — noha ezek első kezelésére is kell némi ismeretekkel bírnia — hanem azon mélyebben ható, az iskola anyagi berendezésében és a tanrendszerben rejlő ártalmak leküzdése, illetőleg elhárítása, melyek az ifjúság egészségét aláássák, azt gyengítik, nyomorékká tehetik.

Hogy mindezen ismeretek birtokában legyen, a tanítónak okalapós kiképzésben kell részesülnie az iskolaegészségtanban, mint a tanításban. Itt is a jövő tanítónemzedéknek a képezdékben kellő oktatásától, mely ma még hiányzik, várhatunk legtöbbet; de itt is hiba volna várunk annyi évtizedig, míg egy új nemzedék tölti be az összes tanítói állásokat, hanem a most működő tanítókra visszahatólag is kell intézkednünk, mint ezt az egészségtan tanításánál kifejtettem. Ez a két cél: az egészségtan tanítására kiképzés, meg az iskolaegészségtanban kiképzés, úgy mint a tanítóképezdékben, ezeken kívül is egyesítve érhetőnek el, itt a törvényhatóságunkint rendezendő 2—3 heti tartamú pótanfolyamokon. Minthogy azonban ennek a költség áll jelenleg útjában, fel kell használni a tanítói testületnek mindennemű összefogását, különösen előirt időszaki gyűléseit, az iskola egészségügyi ismeretek terjesztésére, mint ez némely helyütt már megtörtént.) A tanító-testületeknek és orvosainknak országsszerte kellene felkarolniok ezt az ügyet; ha több nem tehető is ezen az úton, de 3, esetleg 4 előadás, tehát 1—2 év alatt röviden bár, de mégis rendszeresen át volna az iskola-egészségtan anyagának legfontosabb része vehető, körülbelől a következő felosztással:

I. A tanítónak ismernie kell az úgynevezett „iskolabetegségeket“, melyek részben az iskolában szerezhetnek, részben a tanításra különösen hátrányosak.

II. Az iskolaépület a gyermeknek második lakása. Itt nemcsak legalább ugyanoly jó lakás-egészségügyi feltételekkel kell találkozni, mint otthon; hanem az iskolának tökéletesnek kell lennie úgy az egészség fenntartása érdekében, de főleg azért is, hogy maga is tan- és nevelési eszközül szolgálhasson egészségügyi szempontból, hogy a gyermeknek ne csak szépsézetit izlését fejlessze, hanem éreztesse és megkedveltesse vele az egészséges helyiségben tartózkodás kellemét, s arra ösztönözze, hogy majdan otthonában is törekedjék ezeket megszerezni. Az iskolaépületnél egészségügyi szempontból fontos a fény (a tankörben, környezet, világtáj, terület, talaj és víz), a szerkezet (alpozás, falak anyaga, padló, mennyezet, magasság), a beosztás, az osztályterem (térviszonyok, világítás, szellőzés, fűtés), a mellék-helyiségek (ruhatár, mosdó, folyosó, lépcső és bejárat, tornahely, udvar és kert, magánlakás stb.) és a tisztaság fenntartása (closet, hulladékok és ürülékek eltávolítása).

III. A taneszközök közül kiváló egészségügyi jelentőséggel bírnak a butorok (pad, tanszék) és a (tan-

szerek (íróábla, fali táblák, könyvek, írószer.) A tanrendszerben egészségügyi oldala is van: a tanítónak és beosztásának, a tantárgyaknak, a tanítás módszerének, mindezeknek különös tekintettel a túlhalmozásra, továbbá a testi fenytéknek stb.

Ez volna az iskolaegészségtan tárgya. Mint látható, igen terjedelmes az és a ma még rendelkezésre álló idő alatt nem volna kimeríthető. Még sem akarom elmulasztani az alkalmat, mely a pozitív ismeretek közlésére itt kínálkozik, s legalább az iskola- betegségekről óhajtanám még a tanítónak legfontosabb tudni valókat elmondani.

„Iskolabetegség“ alatt a legszorosabb értelemben azt a működési rendellenességét értjük az emberi testnek, mely az iskolában szerezhető, mely a fokozott szellemi munkának, egyes testi szervek nagyobb mérvű igénybevételének vagy az ülésnek, meg sajátoszerű testtartásnak stb. a következménye. Ide sorolhatók azonban oly betegségek is, melyek nem erednek ugyan az iskolában, de itt különösen fontosak, mert a tanítást hátráltatják, vagy úgy, hogy a gyermeket egyes szervei használatában korlátozzák, vagy általában rövidebb-hosszabb időre képtelenné teszik őt magát, s esetleg — mint a fertőző betegségek — tanulóársait is a tanulásra. Mindezeket a betegségeket czélszerű nem járványos és járványosokra osztani fel, mert e szerint különböző elbánás alá esnek, és tárgyalásuk csak úgy fog járni a kellő haszonnal, ha némi útastást tartalmaz arra is, hogy a tanítónak mi a teendője az egyes betegségek ellen.

A nem járványos iskolabetegségeknél a gyermeknek vagy egész szervezetének van táplálkozásában, vagy testének egyes szervei vannak működésükben megzavarva.

Az általános táplálkozási zavar különösen az iskolalátogatás első idejében lép fel; a gyermek arca halványodik, bőre fonyad; a gyermek elsoványodik, csendes és nem ritkán izgékony lesz, gyakran ásít, lankadt és fáradtnak látszik. Az ilyen, a szünidő alatt feltűnőleg javuló, tüneteket mutató gyermek ellen nem szigorral, hanem kimérettel kell eljárni, csak könnyebb munkát szabad tőle kívánni és a testgyakorlattól is fel kell őt menteni, mert ez árt. Leánygyermeknél még a sápkór (chlorosis) is lép fel, s ilyen leány felgyógyul-táig egészen távol volna az iskolától tartandó.

A tanító czélszerűen tesz, ha összes növendékeinek testi fejlődését ellenőrzi, mi végből a tanév elején és végén, esetleg a közbeeső idő alatt is 1—2-szer megméri növendékeinek testmagasságát (lábbeli nélkül), testsúlyát (lehetőleg kevés ruhával), mellkaskerületét (a kilégzés után a mellbimbók magasságában). Ha tökéletesebb eszközök állnak rendelkezésére, vagy orvos közreműködését nyerheti meg, meghatározhatja még: a tüdő vitalis kapacitását, (azaz a legmélyebb belehelés utáni legmélyebb kilehelés által kiürített levegő mennyiségét gázórával vagy spirométerrel), a felkar és alszár izomzatának kerületét, a karok húzó, valamint a kezek és czombok nyomó erejét és a zsirpárna fejlettségét. Ez által a tanító nem csak maga ellenőrizheti folytonosan növendékeinek testi fejlődését, *) hanem ily

*) Az ilyen mérésekről vezetett jegyzőkönyvnek a következő rovatai lehetnének: 1) Folyó szám. 2) A tanuló neve. 3) Neme (fiú, leány). 4) Életkora (év, nap.) 5) Felekezete. 6) Nemzetisége. 7) Testmagasság mm. 8) Testsúly kg. 9) Mellkas kerülete mm. 10) Tüdők léleklő képessége kcm. 11) Végtagok kerülete mm. (felkar, alszár.) 12) Karok húzó ereje kg. 13) Nyomó erő kg. (kéz, czomb.) 14) Zsirpárna fejlettsége.

4) V. ö. pl. Dr. Walter Gy. A népiskola és az egészségügy. Esztergom, 1885.

meghatározások, ha széles körben eszközöltetnek, rendkívül becses testtani adatok birtokába juttatnák a tudományt saját népfajainkról.

A *csontrendszer* körében különösen a *hátgerincz elgörbülései* szerepelnek az iskolában szerzett betegségek közt, és azok az írásnál hibás testtartásból származnak. Így ha az asztal nagyon magas, mind a két váll fel emeltetik s idővel megmaradhat ebben az állásban. Ha a jobb könyök és a bal kéz van a magas asztalra támasztva, jobbra, az ellenkező írási ülmodornál, midőn tehát a bal könyök és a jobb kéz támasztatik fel, balra domborodik ki, görbül el idővel a gerincoszlop.

Túl magas és a padtól távol álló asztalon írás, valamint a női kézi munkánál hibás testtartás okozzák a gerincoszlopnak különböző elgörbüléseit, melyek óvszere tehát: a helyesen szerkesztett iskolapad és asztal, az egyenes testtartás írásnál, kézi munkánál; gyógyszerük pedig, ha már jelentkeznének, az előidéző ok kerülése egy időre, és az orvos tanácsai szerint való gyógytornászat.

A *vérkeringén* zavarai leginkább a központi idegrendszeren mutatkoznak. Ugyanis az agyvelő a tanuló gyermeknek legnagyobb mértékben működő szerve, minden működő szerv pedig erősebben telik meg vérrel, mely működés közben nagyobb erővel oda tódul; ez történik az agyvelővel is, és tartós megfeszített szellemi munkánál az agyvelőben vértódulás (activ vérbőség) fejlődik, melyet az arcz kipirulása, ásitás, élénk álmok és főfájás jeleznek. Ehhez járul, hogy a lehorgasztott fővel, besüppedt mellkassal ülés közben nyomatnak a nyakon levő nagy visszerek; a vér a fejből nem folyhat el kellőleg, hanem vérpangás (passiv vérbőség) támad a fejben. Ezek képezik egyik okát az iskolában oly gyakori *főfájás*-nak, melyet például középiskolákban osztályról-osztályra növekedő arányban tapasztaltak. A *főfájás*nak különben más oka a romlott levegőben látszik rejleni, a mennyiben annál több gyermeknél tapasztalták azt, minél zsúfoltabb volt az osztály, úgy, hogy péld. midőn fejenként csak 2 kbm. légűr jutott, a tanulók 44,6%-a szenvedett főfájásban. Ez a vérbőség a fejben azután elég gyakran véredények megrepedésére, *orrvérzésre* vezet, mely szintén a felsőbb osztályokban gyakoribb. Úgy a főfájás, mint az orrvérzés ellen szükséges: mértéket tartani a szellemi munkában, czélszerű egyenes ülést biztosítani és bőséges szellőztetésről gondoskodni.

A görnyedt ülésből, meg a szűk gallérból származó vérpangásból vezette le *Guillaume* a *golyvának* gyakoriságát is; ez iránt azonban még eltérnek a vélemények. Ugyanez áll az altesti vérkeringési zavarokról, melyek a hosszas ülésből származhatnának és súlyosabb bántalmak (aranyér, vérzési zavarok) első csíráját rakhatnák le. Némelykor a *szívhangokban* hallhatók rendellenességek, melyekből azonban nem szabad mindjárt szívbajra következtetni, minthogy azok a serdülő korról járnak. Ezt a tornázási tilalom miatt fontos tudnia az orvosnak.

A *központi idegrendszert* a korai szellemi munka nagy mértékben veszi igénybe; hogy miként fátal a gyermek agyveleje az iskolában óráról-órára, azt *Sikorsky* igen érdekesen mutatta ki úgy, hogy dictandó iratott az első és az ötödik tanóra végén, s ime az utóbbi írásban átlag 33%-kal több volt a hiba, mint az elsőben. Ha ezt a szellemi munkát korán kezdjük és túlságig visszük, a központi idegrendszert túleröltetjük, kimerítjük. Az elmeorvosok eseteket irtak le, melyekben búskomorság, örzöngés, meg vídtáncz léptek fel túleről-

tetett gyermekeknél; az öröklést nem lehetett okolni, s a bántalomnak a túlságos szellemi munkától függése annál bizonyosabbnak látszik, hogy néhány heti pihe-nésre többnyire megszűnt az. A vídtáncz és eskór (nyavalyatörés) szintén a központi idegrendszer betegségei; az ilyenekben szenvedő gyermekeket az iskolától távol kell tartani, minthogy az előbbi az egészségeseket a tagrángatások utánzására ingerli, az utóbbi pedig megijeszti őket s ennek rossz következményei lehetnek.

A központi idegrendszerrel áll kapcsolatban a *dadogás* és *hebegés* is. Az előbbi abból áll, hogy az ember bizonyos hangot nem ejtethet ki; a hebegés ellenben rendetlen, elhamarkodott lélekzés, és szoktatás: beszéd előtt mély légvétel és beszéd közben lassú kilégzés által gyógyítható és gyógyítandó is, minthogy a gyermeket előmenetelében hátráltatja, a tanítást nagyon zavarja és utánzás által a gyermek szomszédaira is elragadhat.

Az iskolabetegségek legfontosbika — mert ennek ijesztő mérvű terjedése adta meg az iskolaegészségtannak azt a nagy lendületet, melynek mai fejlettségét köszöni — a *rövidlátás*. Már 1812-ben figyelmeztetett *James Ware* arra, hogy az oxfordi tanulók közt több a pápaszemet viselő rövidlátó ifjú, mint a katonaság közt, s a negyvenes években Bädenben már hivatalos vizsgálatot is eszközöltek a tanulószág szemein; nagyobb méltánylásban a kérdés azonban csak *Cohn* boroszlói tanárnak a 60-as évek második felében közzétett vizsgálataira részesült, melyeket sokan mások ismételve, megerősítettek. Mindezekből ma tudjuk, hogy a gyermek szeme, midőn az iskolába lép, túlnyomólag jó, messzelátó vagy éplátó, de hogy az iskolaélet alatt a gyermekek nagy része rövidlátóvá lesz, hogy a rövidlátók arányszáma a gyermekkeritől a főiskoláig évről-évre nő, hogy egy és ugyanaz a szem is évről-évre rövidlátóbb lesz, hogy a rövidlátás fokozódásával a látás élessége csökken, s hogy mindezeknek az oka a rossz világításban, az írásnál hibás ülésben, rossz szerkezetű iskolapadokban, czélszerűtlen írószerekben, rossz nyomatú tankönyvekben stb. rejlik. Ez a rövidlátás p. o. Németországban már nemzeti calamitássá kezd válni; ott a tanult emberek túlnyomó többsége rövidlátó, s ha valahol a külföldön sok pápaszemes embert látunk együtt, bizonyosak lehetünk benne, hogy német társaságban vagyunk. Legyen ez intés más nemzetekre, hogy iskoláik kellő világítása, czélszerű padok, könyvek, írószerek stb. behozatala által törekedjenek a bajnak ily mérvű elharapodzását megelőzni. A tanító pedig, miután a rövidlátás súlyosbodo bántalom, mihelyt valamely gyermekben rossz látást vesz észre, iparkodjék a gyermek szemét megfelelő pápaszem rendelése végett orvossal megvizsgáltatni, és kímélje, ültesse czúlszerűen a gyermeket.

A szemnek az iskolában fontos bántalma még a *kancsalság*, mely többnyire a szem hibás fejlődésének, a messzelátásnak következménye. Kancsal gyermekeknél oda kell hatni, hogy megfelelő pápaszemet kapjanak rendelve, vagy hogy bajuk, ha megállapodott, operáltassék, részben azért, hogy a gyermek maga megszabaduljon éktelenítő hibájától, részben mert a kancsalság utánzás által ragadós.

A *szinvakság* oly bántalom, midőn az ember bizonyos színeket (pirost, kéket, sárgát) nem képes megkülönböztetni. Eddig az iskolákban nem vizsgálták, de jó, ha a tanító figyelmeztetve van rá, mert ekkor esetleg a színeket hibásan jelző gyermeket különböző színpróbákkal meg fogja vizsgálhatni, s talán betegséget fog

kideríteni ott, hol előbb figyelmetlenséget vagy rossz fel-fogást vélt fennforogni.

A nehéz hallás különböző betegségek (skarlát, diphteritis, bélhagymáz) következtében maradhat hátra, de esetleg csak fülzsirdugasztól vagy csekély kelésekből származik, s úgy látszik némely vizsgálat után, hogy gyakoribb az iskolában, mintsem hinnök. A tanításra nagyon zavarólag hat, és a tanítónak mindig arra kell itt is gondolnia, hogy a figyelmetlennek vagy értelmetlennek tűnő gyermek nehéz hallásban szenved, s az ilyen gyermek fülét vizsgálattassa meg orvossal; sok esetben segíthetni még a bajon.

A légzési szervek körében a tüdő bántalmaira disponálhatják a gyermeket a hosszas ülés alatti lapos lélekzés, az iskola rossz levegője és a gyakori meghülés, melynek a gyermek az úton van kitéve; azok ellen tehát testgyakorlattal, szellőztetéssel és az által kell hatni, hogy télen későbbben kezdendő a reggeli oktatás, igen távolról jövő gyermekek esetleg nagyon mostoha időjárásnál az iskola látogatása alól felmenthetők. Figyelnie kell a tanítónak a rekedt, köhögő gyermekre és gyógykezelésére kell törekednie, hogy ha az ok a torokban rejlik csak: chronicussá ne válják, egész életén át ne kiséreje a gyermeket baja, ha pedig mélyebben lent a tüdőben fészkel a betegség, súlyosbodása idejekorán feltartóztathassák.

Az emésztési szervek körül nem találkozunk az iskolával összefüggő biztos kóralakokkal; de a hosszas, főleg görnyedt ülés emésztési zavarokat idézhet elő, és ezek testgyakorlattal ellensúlyozandók. Ügyelni kell arra is, hogy a gyermekek üritéseiket vissza ne tartsák s a tanítónak soha sem szabad őket ebben gátolnia. Zavarokra, emésztetlenségre vezethet az ebédnek nagyon mohó elköltése is, s ez okból a tanidő, illetőleg a családoknál az étkezés úgy rendezendő, hogy a gyermekek kényelemmel ebédelhessenek, mert az ételek kellő megemésztése ettől függ; ha pedig a gyermekeknek igen messzire kell az iskoláig menniök, és délutáni tanítás is van: inkább arra kell törekedni, hogy az időközött az iskolában várhassák be a gyermekek és itt jussanak ételhez. Étvágytalanságot és emésztetlenséget okozhatnak végül az agyvértóulás, meg a romlott levegő belhelése, s ezek a szellemi munka leszállítása, meg jó szellőztetés által hárihatók el.

Ha még röviden főlemlitem, hogy az üritékek tartatlansága betegség, mely zavarja a tanítást és ezért orvoshoz utasítandó; hogy a felnőtt leány-növendékeknél a megfeszített szellemi munka és a hosszas, összekuporodott ülés igen bő vérzésekre és hurutokra vezethetnek, s hogy ők ama bizonyos időben a torna alól, sőt ha távol laknak, általában az iskola látogatásától fölmentendők; s ha végül hangsúlyozom, hogy a tanítónak folytonosan a legbirebb figyelemmel kell őrködni, hogy az ifjúságnál a nemi élet idő előtt és annak ferdeségei ki ne fejlődjenek, a nem fertőző iskolabetegségek legfontosabbjait kimerítettem.

A fertőző és ragályos betegségeknek az iskola könnyen válik terjesztőjévé; ez okból törvényeink elő is írják az azok elhárítása végett követendő rendszabályokat. Maguk a betegségek még az 1873-ki belügyminiszteri rendeletben sincsenek eléggé részletezve; pedig azokat a tanítónak tudnia sőt ismernie kell, hogy idejekorán léphessen fel ellenük. Nem lesz tehát fölösleges itt röviden elsorolni magukat a betegségeket.

A heveny lázas kiütések: a kanyaró (vörös himlő), a vörhenyes láz, a hólyagos és bárányhimlő rendszeren oly

magas lázzal járnak, hogy e miatt a gyermek nem képes az iskolába járni. Ha pedig az iskolában éri utól a gyermeket e betegségek egyike, és általában minden gyermek, melynél magas láz (esetleg rázó hideg után forróság, kipirult arc, főfájás, szapora érlökés) jelentkezik, rögtön eltávolítandó az iskolából.

A ragályos torokbajok: hártás torokgyík (croup) és diphteritis szintén már a magas láz miatt fogják a gyermeket az iskolába menetelben gátolni, illetőleg rögtön eltávolítását indokolni.

A fertőző bélbántalmak közül a vérhas igen gyakori, ragályos kiütéseket okoz. A bélhagymázat, mely némelykor oly enyhe, hogy az emberek fennjárnak, szintén fertőző természetű kiütések kísérik; különben ennél és a kiütéses hagymáznál oly nagy erőtlenség szokott a lázzal kifejlődni, hogy már e miatt sem jöhet a gyermek az iskolába, vagy maradhatna itt. A cholera gyakran hosszasabban tartó, fájdalmatlan, bő ürüléssel kezdődik, de az ekkor is oly fertőző, mint a roham beálltakor, midőn hányás és lábszárgörcsök társulnak az előbbihez. Mindezeknél fogva a hasmenésben szenvedő minden gyermek otthon tartandó, illetőleg az iskolából elküldendő folgyógyultáig.

Ragályos a hökhurut (szamárhurut) is, és minden gyermek, mely görcsös köhögést hallat, mint gyanus megvizsgálatandó.

A szemnek igen veszedelmes ragadós betegségei: annak (a köthártyának) szemésés lobja (trachoma), vagy gennyes, takáros gyüladása; gyermekek, kiknek szeme könnyezik, szemhéjja megduzzad, kipirul, csipásodik, orvoshoz utasítandók; s esetleg, ha ragályosak, az iskolából eltávolítandók és gyógykezelés alá veendőek.

Ragályos a görvélykór (serofulosis) és a gümőkór (tuberculosis) is. Oly gyermek, kinek a nyakán, arczán kifakadt mirigye, gennyedő bőrfekélye, csontja vagy izülete, továbbá kinek tüdőgümösödéstől gyanús, tartós, sok kiköpéssel járó köhögése van, orvoshoz utasítandó és ha görvélyes vagy gümőkóros, az iskolától távol tartandó, mert a váladékok és ürületekben ragály foglaltatik, mely elszáll és más gyermeket fertőzhet.

Vannak ragályos bőrkiütések, melyeket részint penészek, részint atkák okoznak; ha a gyermek arczán, kezén stb. láz nélkül kiütés mutatkozik, ha hajában kiütés, kopaszodás lép fel, vagy ha a gyermekek viszketegség észlelhető, ha bibiresók láthatók, az orvos véleménye kikérendő, s a ragályos gyermek felgyógyultáig az iskolától távol tartandó.

Mindezekre a bántalmakra alkalmazhatók a törvénynek azon rendelkezései, melyek a ragályzó és ragálygyanus gyermekeknek az iskolától távol tartását, a bebocsátásuk előtt a ragálymentesség orvosi igazolását, esetleg a tanoda bezárását, és ennek kellő fertőtlenítését írják elő. A törvény rendelkezését igen szigorúan kell végrehajtani, mert sokkal kisebb baj az, ha egyes gyermekek, vagy akár mindnyája egy ideig nem részesül oktatásban, mint az a sok betegség, esetleg halál, mely a rendszabályoknak a tanítás kedvéért elhanyagolását követheti.

Látni való, hogy az iskola betegségek száma mily nagy, s hogy ezek közül igen sokat és súlyosakat egyenesen az iskola okozhat. *) De ez mitsem von le a köz-

*) A tanítónak egy második jegyzéket kellene vinnie a növendékei egészségi állapotáról, mit azonban csak orvos közreműködésével tehet, milyennel minden iskolának kellene bírnia. Ily orvosi segítséggel vitt jegyzék rovatai lehetnének: 1). Folyó szám. — A gyermek 2) neve, 3) neme (fiú, leány), 4) életkora (év, nap), 5) feleke-

oktatás hiteléből, csak azt teszi feladatunkká, úgy rendezni be az oktatást, hogy betegségeket ne okozzon, s épen erre vezet a közoktatásnak czélszerű anyagi felszerelése egészséges épületekkel és az egészséget nem károsító taneszközökkel, valamint a tanrendszernek az egészség igényeinek szemmel tartásával való rendezése. Ezek bővebb kifejtését más alkalomra halasztván, köszönöm t. hallgatóimnak szives figyelmét, és kérem önöket, hogy működésük körében az itt hallottakat minél kiterjedtebben értékesíteni törekedjenek.

A kolozsmegyei tanítótestület idei közgyűléséről.

Tanítótestületünk ez évben rendes közgyűlését f. évi október 29-én és 30-án tartotta meg a városház nagytermében, melynek lefolyásáról adjuk a következőket.

A közgyűlést a minden évben megtartani szokott előértekezlet előzte meg okt. 18-án d. u. 5 órakor, a polgári iskola helyiségében.

Az előértekezletet, melynek tárgya a közgyűlési tárgyszorozat megállapításán kívül, tanítótestületünk lapjának a „Család és Iskola“-nak fentartási ügyének megbeszélése és a tisztikar személyeiben való megállapodás volt, Rieger Imre alelnök vezette. Nagy Kálmán pénztárnok jelentése alapján meggyőződött az előértekezlet, hogy vagyoniilag a lap fenállása biztosítva van, mivel úgy kiadási költségeit, mint a szerkesztői tiszteletdíjat, az előfizetésekből befolyó összeg teljesen fedezi. E jelentést az előértekezlet örömmel vette tudomásul s a lap további fenállását is kimondotta.

Az I-ső napi közgyűlést (okt. 29-én) d. e. $\frac{1}{2}$ 10 órakor az áll. tanítóképezde dalköre nyitotta meg, Boér Gergely kép. tanár vezetése mellett Kőlcsey himnuszának szabatos előnéklésével.

Ezt Benedek Samu elnöki megnyitója követte. Viszszatekintve egyeletünk lefolyt évi működésére, úgy találja, hogy egyik legfontosabb mozzanat volt egyleti életünknek a biharmegyei tanker. tanítótestülettel való megismerkedésünk, szövetkezésünk. A munkálkodást tekintve, úgy a központi bizottságokban, mint a vidéki körökben a munka fokozott erővel folyt, mely mindnyájunk előhaladását munkálta. E munkásság mellett egy szomorú kép is tárult szemünk elé: szeretett és feledhetetlen tanfelügyelőnknek, néhai Váradi Károlynak szomorú esete, halála. Emlékét úgy őrizzük meg legméltóbban, ha munkálkodunk, törekszünk és oly fáradhatlanok leszünk, mint a milyen ő volt.

A lelkesen megéljenzett beszédet Staudner Gyula titkári jelentése követte, melyet lapunk más helyén vesznek olvasóink. A titkári jelentés híven mutatta fel egyleti életünk munkásságát, s a lefolyt évben történt fontosabb eseményeket. Titkárnak a közgyűlés köszönetet szavazott gondosan egybeállított jelentéseért.

zete, 6) nemzetisége. — *Nem fertőző betegségek:* 7) Általános táplálkozási zavar. 8) Hátgerincz görbületei (írány, fok). 9) Főfájás. 10) Orrvénzés. 11) Golyva. 12) Hebegés. 13) Szembetegségek (túllátás, éplátás, rövidlátás, látélesség, színvakság). 14) Nehéz hallás. 15) Tüdő bántalom. 16) Torokbaj. 17) Emésztési zavarok. 18) Üritési rendellenességek. 19) Egyebek. — *Fertőző betegségek:* 20) Kanyaró. 21) Vörhenyes láz. 22) Himlő. 23) Bárány himlő. 24) Croup. 25) Diphtheritis. 26) Vérhas. 27) Bélhagymáz. 28) Kiütéses hagymáz. 29) Cholera. 30) Hökhurut. 31) Szemeses köthártyalob (trachoma). 32) Takáros köthártyalob. 33) Görvély és gümőkór. 34) Ragályos kiütések. 35) Egyebek. — 36. *Mulasztott tanórák és napok száma.* — Ily könyvvezetés alapján évi kimutatások volnának szerkeszthetők, melyekbe a fentebbieken kívül más betegségek, nevezetesen azok is vétehetőnek fel, melyek miatt némely gyermek az iskolába fel sem vétetett (elmezavar, vídtáncz, eskór stb.).

Ezután bizottságok küldettek ki: a könyv- és irattár, tanszertár, közpénztár, a „Család és Iskola“ és az „Eötvös-alap“ pénztára megvizsgálására, s egy az 1886/7. egyesületi évre megválasztandó tisztviselőkre beadandó szavazatok beszedésére.

Benedek János egyl. tag jelentette ezután az előértekezlet megbízásából, hogy az előértekezlet a „Család és Iskolát“ fentartandónak s minden egyl. tag részéről, annak pártolását erkölcsi kötelességként kimondani javasolja. A közgyűlés ily értelemben egyhangulag határozott.

Öt percnyi szünet alatt a szavazatok adattak be a tisztviselőkre és a választmányra.

A tárgyszorozat következő pontját *Dr. Rózsaheggyi Aladár egyet. tanár úr* nagybecsű felolvasása töltötte be az „Iskola egészségügy és betegségekről.“ E mindnyájunkat érdeklő ügyről tartott felolvasást, melyet a közgy. mindvégig osztatlan figyelemmel hallgatott, s mely oly behatóan és szakszerűen foglalkozott iskolai egészségügyünk- és az iskolában divó betegségekkel, élénk éljenzéssel fogadta, s a nagyérdemű tanár úrnak, felolvasásáért, ezen mindnyájunkat lekötöző szíveségeért, őszinte köszönetet szavazott.

Ezzel az I. napi közgyűlés bezárattott.

II-ik nap. (okt. 30-án.)

A közgyűlést megelőzőleg e napon 8—9 óráig nyilvános tanítást tartottak Mohl Irma tanító n. k. a. a belvárosi róm. kath. leányiskola V. VI. osztályában a műnekből, és Lichtenstein Anna k. a. a leányárvaházban, az I. osztályban az írva-olvasásból. Mindkét tanításon a tagok közül szép számmal jelentek meg, s azokat megbírálván, mindeniket sikerültnek mondották ki, s tartásukért a közgyűlés jegyzőkönyvben is köszönetet mondott.

A folytatólagos közgyűlést e napon is a tképezdo dalköre nyitotta meg a „Szózat“ előadásával.

Elnök pár szóval megnyitva a gyűlést, a tegnapi gyűlésről felvett jegyzőkönyv olvastattott, s nyert minden módosítás nélkül hitelesítést.

Ezután elnök kijelentette, hogy megyénk jelenlegi tanfelügyelője tkts. Kozma Ferencz ur az egyesület alapító tagjai sorába óhajta magát fevértetni; kir. tanfelügyelő úrnak óhaját, a közgyűlés lelkes éljenzés kíséretében vitte teljesezésbe.

Ugyancsak elnök felhívására tették meg jelentésciket a kiküldött bizottságok elnökei.

És pedig Benedek F. a könyv- és irattár, Kovács D. a tantestületi közpénztár, segélyalap és tanszertár-alap, Bányai L. az „Eötvös-alap“, Bányai Á. a „Család és Iskola“ pénztára és Bács Gy. a tanszertár megvizsgálásáról.

Mindenik bizottság a kellő rendről és vezetésről tett jelentést, mindenik tisztviselőnek köszönetet s a pénztárnokoknak a szokásos felmentvényeket kiadatni javasolták.

A jelentések után a tisztviselői kar lemondása következett.

A közgyűlés Fazakas József képezd. tanárt hívta fel korelnökül, kinek indítványára a lemondott tisztviselői kar-
nak és választmányának buzgón és lelkiismeretesen teljesített munkásságukért köszönetet szavazott.

A szavazatszedő bizottság jelentését Bocz I. olvasta fel, melynek alapján tanítótestületünk tisztviselői kara és választmányja az 1886/7. egyes. évre, a következőleg alakult meg:

Elnök: Benedek Samu.

Alelnök: Rieger Imre.

Titkár: Staudner Gyula.

Jegyzők: Balázs József és Elek Gyula.

Közpénztáros: Bőjthe László.

„Család és Iskola“ pénztáros: Nagy Kálmán.

„Eötvös-alap“ pénztáros: Dézsi László.

Könyvtáros: Kolozsvári Albert.

Tanszertáros: Gazsi József.

Választmányi tagok lettek az alapítók közül: Szász Domokos, Dr. Jenei Victor, Benedek Áron, Tóth Tamás és Czírják Albert; a rendes tagok közül: Kozma Ferencz, Kasztnér Janka, Dr. Bartók I., Dr. Ferenczi Z., Benedek J., Paal F., Fazakas J., Bod P., Sárdi József, Schvarczel Adél, Binder Laura, Szentgyörgyi L., Propper F., Deák József és Váradi Albert.

Ezután az indítványok tárgyalását vette elő a közgyűlés. Bejelentett indítványa volt Paal F. kép. igazgatónak, alapszabályainknak újból való kinyomatása tárgyában; indítványozta egyszersmind, hogy a tanítótestület munkálkodásának ügyrendje a vál. által újra dolgoztassék ki. Indítványai elfogadtattak; utóbbi Benedek János azon módosításával, hogy a vál. által kidolgozandó ügyrendre vonatkozóan, kéressék be a vidéki körök véleménye. Ugyancsak Paal F. igazgató hívta fel a közgyűlés figyelmét a néhai tanfelügyelő Váradi K. sirja fölé állítandó emlékkő és alapítványra vonatkozóan. Ugyanis a vál. egy bizottságot küldött ki a gyűjtés eszközlése céljából, úgy de ezen bizottság csak azon esetben éri el legjobban célját, ha működésében az egyesület minden tagja által kellően fog támogatni, miért kéri a közgyűlés tagjainak teljes támogatását. Szavait általános helyeslés fogadta.

Most Bod Péter tanítónőképzési tanár felolvasása következett: „a népiskolai földrajz tanításról.“ A népiskola ezen egyik fontos tárgyáról, valóban egy tartalmas dolgozatot vélt alkalmunk hallani. Felolvasót a közgyűlés, felolvasása végén megérdemelt éljenzésben részesítette.

A közgyűlés még köszönetet szavazott a város polgármesterének és tanácsának a közgyűlési terem átengedéseért; a képezdei dalkörnek s annak lelkes vezetőjének Boér Gergelynek, a közgyűlésen való részvételeért s annak emeléséért; ezek után a tanító-testület tagjait továbbra is lelkes munkára kérvén, a közgyűlést éljenzések között bezárta.

Ennyit közgyűlésünk lefolyásáról. A hallottak és tapasztaltak felett pedig gondolkozzunk . . . . . és tegyünk mert tennünk kötelesség.

—m—s.

Titkári jelentés

a kolozsmegyei tankerületi tanító testület 1885/6-ik egyesületi évi működéséről.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Alapszabályaink útatisítása szerint tanítótestületünk egy évi működéséről van szerencsénk a központi választmány évi jelentését az alábbiakban megtenni.

A mai nappal egyesületi életünk egy évét adjuk a multnak, melyben a végzett munka között két nagyobb eseményt kell fömlíteniünk.

Egyik a szomszéd biharmegyei tanító-testület lelkes tagjainak nagyrebcsült látogatása, elükön nagyságos Sipos Orbán miniszteri osztálytanácsos úrral, Biharmegye kir. tanfelügyelőjével és tekintetes Eszényi Sándor úrral e testület elnökével. E most egy éve vizonzott látogatás által a két testület szép példáját adta az egyesülésnek, a kartársi vonzalomnak. Vajha alkalom adódnék újlag közös ügyünk előbbvitelére, az egyesülés eszméjének szolgálatára.

A másik megyénk kir. tanfelügyelőjének, tekintetes Váradi Károly úrnak, párbajban megsebesülése és ebből következett halála.

Tanító-testületünk e megdöbbentő eseményeket a legnagyobb részvétellel s fájdalommal vette tudomásul. Ez érzetének jelét is adta, ez okból augusztus 2-ikára közözhajtásból összehívott rendkívüli közgyűlésen, melyből 76 helyi és vidéki tag aláírásával részvétiratát s többek táviratát adta át a párbajban megsebesült tanfelügyelő családjának. Később pedig gyászlapot adott ki, a ravatalra koszorút tett, a sirnál az elnök mondott megható búcsút közszeretben álló főnökünknek. A k. választmány ez után tartott gyűlésében elhatározta, hogy Bányai Lajos tagtárs által beküldött 5 frttal kezdve, a boldogult emléke megörökítésére tanító-testületünk tagjai s a néhai ismerősei körében gyűjtést fog eszközölni, mit ez alkalommal ajánlunk a mélyen tisztelt közgyűlés tagjai becses figyelmébe

E helyen említhetjük fel, hogy ez évben két tagtársunkat is elvesztettük: Fekete Lujzát és Zámbo Gáspárt a b. hunyadi állami iskolák két tanítóját.

Tanfelügyelőnk elvesztése által megyénk oktatásügyei is fennakadtak, mely ügyek tovább vitelére felsőbb helyről újlag tanügyi férfit, tekintetes Kozma Ferencz úr lón kinevezve.

És most mélyen tisztelt Közgyűlés! legyen szabad a k. választmány, központi kör, nevelésügyi és könyvbíráló bizottság, bánffy hunyadi, gyalui, nagyalmási kör; egyesületi pénztárak, könyv-irat és tanszertár ezek alatt jelentésünk többi részét megtenni.

A központi választmány:

Tartott a lefolyt évben 11 gyűlést, Legelőbb a közgyűléstől áttett ügyeket intézve: megküldte a köszönő iratokat közgyűlésünk megtartását és vendégeinek fogadását elősegítő testületek és személyeknek; felmentő iratokat a mult évi tisztviselőknek s bizottsága által átadta a Eötvös-alapot, könyv- és irattárt, minek folytán az irattár a külmagyarutczai református, a könyvtár a II. községi iskolához lón áthelyezve könnyebb kezelhetés végett. Most már a könyvtár oly helyen van, hogy úgy a központi mint a vidéki tagok a könyvek használásához könnyen juthatnak.

Válaszolt a k. választmány a nagy-szebeni tanító-testületnek Erdély néptanítóihoz intézett nyílt levelére. E választmányban bővebb indokolás mellett nem tartja szükségesnek, hogy az E. M. K. E. ügyében az erdélyrészi néptanítók külön gyűlést tartsanak. (A válasz a Cs. és I. mult évi 20. számában.)

A közgyűléstől áttett ügyek egyike volt még a Család és Iskola fentartása. Ez ügyben a választmány több ízben megsürgette a hátrálékos díjak befizetését; megkereste a helyi tanfelügyelőség útján az erdélyrészi és biharmegyei tanfelügyelőségeket, a titkár útján ugyanezen tanító-testületi elnökségeket s az erdélyrészi lapok szerkesztőségét; helyben pedig aláírási ívet bocsátott ki a szellemi támogatás érdekében. Mindezek daczára nem tarthatta volna fenn a lapot, ha Nagy Kálmán tagtársunk a Család és Iskola pénztárnoka nem teszi azon ajánlatot, hogy az egyesület szakközlönye 1886-ik évi szerkesztői tisztelet díját 150 frtban biztosítja, ha ez összeg a lap nyomtatási és egyéb költségein felül nem lenne fedezhető. Ezen ajánlat után jelenhetett meg a Család és Iskola Rieger Imre szerkesztése alatt, mely ajánlatért fogadja Nagy Kálmán tagtársunk a tanügy nevében e helyen is egyesületünk köszönetét. Ez alkalommal köszönetet mond a választmány mindazon tanfelügyelőségeknak, testületi elnökségeknak és szerkesztőségeknek, melyek a lap ügyét pártfogásukkal előbb vitték. Jelenleg a Család és Iskola kedvezőbb helyzetben van. Az előfizetők száma biztosítja a lap fentartását, csak a lapdíjak befizetése történnék mindig a rendes időben.

Az országos Eötvös-alap megújított és megerősített alapszabályai egyik czikkelye megkívánja minden tanítóegyesülettől, hogy ha magát képviseltetni óhajta az alap jutalmakat osztó bizottságokban, úgy minden tagja után köteles évenként 10—10 krajczárt, vagy e helyett egyszer s mindenkorra 100 frtot ez országos alapba befizetni. Választmányunk egyesületünk Eötvös-alapjából a 100 frtot fizette be, mint tanító-testületünk tagsági alaptőkéjét. Ez alapba még felküldte a választmány 29 tag tagsági díját az 1885-ik évre vonatkozóan. Miután testületünknek 140 rendes tagja van, igen óhajtható, hogy az országos Eötvös alap a tagtársak részéről úgy az ügy, mint családjaik érdekében nagyobb pártolásban részesüljön.

Folytatás a mellékleten.

A miniszter úr ő Nagyméltósága megküldte a tanfelügyelőség útján folyó évi február 13-án a III. orszg. képviselői tanító gyűlés következő teteleit: azon meghagyással, hogy legalább egy harmadát testületünk kidolgozza

1. A népiskolai közegészségügy.
2. Az olvasókönyvek használásának módja.
3. Az ismétlő oktatás, és minő legyen az ismétlő oktatás könyve falun? Minő a városokban?
4. A kézügyességi oktatás célja, anyaga és módszere, tekintettel hazánk közgazdasági viszonyaira.
5. A felnőttek oktatása a magyar beszéd elsajátítása érdekében, s végre
6. A természetrajzi oktatás anyaga s módszere a népiskolában, kapcsolatban a mezői gazdaság, házi ipar és kézi ügyesség gyakorlásával.

Midőn e tetelek felsőbb helyről megjöttek, tanítótötestületünk azon szerencsés helyzetben volt, hogy már azok egy részével köz, köri és bizottsági üléseken foglalkozott, és így 5 tétel felküldéséről a választmány intézkedett.

A k. választmány testületünk egyik tagjának bizonyítványt adott ki azon célból, hogy fia részére segélyért folyamodhasson az orsz. Eötvös-alaphoz. Egy másik tagtársnak pártoló iratot, hogy testületünk egyik néhai tagja árvája folyamodványához csatolhassa, melyben a magyarországi tanítók árvaházába felvételért kérelmezett, mit meg is nyert. Ez alkalomból nem mulaszthatjuk el, hogy a magyarországi tanítók árvaházát ne ajánljuk a mélyen t. közgyűlés tagjai pártolásába.

Elkészítette választmányunk ez évben is tanítótötestületünk összes tagjainak névsorát. De, mert a tagok nyilvántartása úgy a tagsági díjak beszédese, mint a képviselők választása szempontjából igen kívánatos; a választmánynak pedig nincs mindig módjában a vidéki tagokról, a vidéken történt változásokról, elhalálozásokról biztos tudomást szerezni, ez okból javasolja, hogy az évi közgyűléseken olvassassék fel a teljes névsor. A számbavétel szerint van testületünknek 3 tiszteletbeli, 16 pártoló, 62 önkéntes, 78 köteles, együtt 159 tagja. Ezen felül 44 alapító tagja.

Ennyit a k. választmány működéséről.

A központi kör:

Tartott a lefolyt évben 1 gyűlést, hozott 8 határozatot. Elnöke a testület alelnöke *Rieger Imre*, jegyzője *Molnár József*. Tagjait egysülettünk központi tagjai teszik, és *Fekete Antal* györgyfalvi, *Kis Samu* magyar macskási áll. tanítók és *Máté József* szamosfalvi református tanító.

Szám szerint van 31 törvényes, 39 önkéntes, 10 pártoló és 2 tiszteletbeli. Együtt 82 tagja.

A gyűlést *Rieger Imre* nyitotta meg. Megnyitójában tanügyi haladásunkat tünteti fel a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter úrnak a közoktatás állapotáról szóló jelentéséből összehasonlítva az 1869 és 1884-ik éveket.

Ez alkalommal felolvasást a közbejött akadályok miatt ugyan csak *Rieger Imre* tartott a philantropokiól, philantropinismus feltűnéséről és szerepléséről. (Mindkét felolvasás közölve lett a Cs. és I. ez évi 4-ik számában.)

Paal Ferencz tagtárs vitatételeket adott elő az iskolában szokásos nyelvtisztaság elleni vétségekről, melyekre — úgy mond — igen befolyolnak a fordított tankönyvek, az id-igen nyelvű tanárok és tanítók, kik magyar tankönyveket irnak. Hosszabb vita után az idő rövidsége miatt áttette a kör a nevelésügyi bizottsághoz.

E gyűlést megelőzőleg nyilvános tanítást tartott *Váradai Albert* a beszéd- és értelemgyakorlatok köréből az I. osztályban.

A nevelésügyi bizottság.

A központi kör nevelésügyi bizottsága megalakult 1885. december 1-én. Elnöke volt *Kozma József*, jegyzője *Kliss Lajos*. Működött ápril végéig. Tartott az 5 hó alatt 7 gyűlést, hozott 25 határozatot. Tagjai voltak a k. kör tagjai, számszerint 31-en.

Első tárgya volt: „A hálózatos naplók és vonalzott irkák előnyéről és hátrányáról a népiskolában.“ Erről értekezett *Sárdi István* tagtárs. E tárgyban határozta a bizottság, hogy a hálózatos naplók és vonalzott irkák előnyösen használhatók a népiskola alsóbb osztályaiiban, hol a tanítványok forma érzéke még nincs annyira kifejlődve, hogy segédvonalok nélkül rajzoljanak és irjanak, ezért használhatók a ritkán vonalzott, de előnyösebben a pontozott naplók és dült vonalokkal ellátott irkák. Felsőbb osztályokban mindezek mellőzendők. A szemre kedvezőtlen hatása a hálózatos naplónak előismerve lett, de nem oly annyira, mint azt némelyek hangsúlyozták.

Tekintve pedig azt, hogy a népiskolában nem kerül oly gyakran elő a hálózatos napló — hetenként 2-szer 3-szor — osztott iskolában éppen nem; tekintve, hogy nagy vívmány, hogy a rajzolás levihető lett a hálózatos naplók által a népiskola első osztályába, le a gyermekertbe is; tekintve, hogy a hálózatos naplóba a rajzolást a gyengébb képességű tanítók is taníthatják, míg félretéve sok iskolában nem lenne rajz oktatás; a bizottság a hálózatos naplók használatát a népiskola alsóbb osztályaiiban meghatározandónak véleményezte.

Bod Peter tagtárs előadása folytán a bizottság második tárgya volt „A földrajz tanítása a népiskolában,“ mely tételre vonatkozólag a következő elveket mondta ki a bizottság:

a) Mikor csak tehető és kivihető a szemléltetés a természetben történjék, és innen vihető a képre, vagy ha van, oly szemléltető eszközre, mely a természetnek leginkább megfelel, mint pl. a dombornú.

b) Az anyaország első fokon természeti egységek szerint ismertető nagy vonásokban, és második fokon (5. oszt.) megyék szerint, mely beosztás bár változó, de igen fontos, mint a nemzeti élet egyik sarkpontja. A megyei beosztás a földrajzi tájékozást igen könnyíti, a földrajz keretébe tartozó tényezők csoportosítását is elősegíti.

c) A természetrajz a földrajzmal kapcsolatban nem tanítató, bár változatosabb foglalkozást nyújt. Egyszerre egy újat mondja a paedagogia. Az e tárgyra való kitérések az eredményt is kétséssé tehetik. A természetrajznak csak annyiban lehet helye a földrajz keretében, hogy az állat-, ásvány- és növényországokból egyes különlegességeket főlemlit, tekintettel az ipar vagy kereskedelemre.

d) A földrajz keretében fölvehető egyes helyhez kötött nevezetesebb történelmi események.

e) A térképről olvasatás lényeges kellék. A térképpel kapcsolatban hozott ismeretek maradandóbbak, mint csupán könyvből térkép nélkül tanultak. Ezért szükséges, hogy a tanulónak is meg legyen kézi térképe.

f) A térkép rajzoltatás azért is szükséges, mert a miniszteri tanterv is előírja. A rajzoltatás a tanórán történjék és ne mint házi dolgozat.

g) A térkép rajzoltatás alapos előkészület után, már az alsó fokon megkezdhető, először hálózatos papírra, később egy függő és egy vízszintes vonallal keresztezett tiszta lapra.

h) Szerzett ismeretről a beszámolás először a térképről történjék, de a begyakorlás után megvárható a térkép mellőzésével is.

i) A versek földrajzi tankönyvekben nem alkalmasak használatra, mert csak rimelések, ismeretet nem nyújtanak, az emlékezetben tartásra nem érdemesek s annak csak terhére szolgálnak. De igen ajánlatos a kitűnő írók felhasználható verseinek a tanítása, mint a „Tisza“ „Erdély“ stb.

j) Végül kimondottat, hogy szemrontó a térképnek lackszerű fénymázzal bevonása.

Végül foglalkozott e bizottság a népiskolai kézügyesítő munkák kérdésével s tárgyalás alá vette a „Tanítóképző“ című szaklapban közölt s a népiskolai kézi munkára vonatkozó tervezetet. Előadója volt *Molnár József* s a női kézi munkáknak *Pap Mari*.

A könyvbíráló bizottság.

A k. kör második bizottsága megalakult a múlt év december 8-án, tartott május végéig. Ez idő alatt tartott 9 gyűlést, ho-

zott 29 határozatot. Elnöke volt *Fazakas József*, jegyzője előbb *Mező Dániel*, azután *Kőröcsi József*. Tagjai szintén a k. kör tagjai voltak.

Véleményt az alábbi művek felett hozott:

1. *Magyar nyelvtan a népiskolák használatára*. Irta: *Zárai Ödön*. 17. kiadás. Ismertette *Fazakas József*.

E nyelvtan a tananyagot kérdések és feleletekre osztja.

Több helyt kérdései feleletei rosszak, úgy nyelvtani mint logikai tekintetben. Kifejezései nem szabatosak. A szabályokat nem levonhatja, hanem előre betanítja. Sok szenvedő igét használ. Műszavai avultak. Nem következetes. A kötőszók 17 fajtát említi. Az összetett cz helyett egyszerűt használ.

E hiányok miatt használatra nem ajánlotta a bizottság.

(Az egész ismertetés a Cs. és I. ez évi 1-ső számában.)

2. *Földrajz az elemi iskolák számára* Irta: *Dr. Zák K. József*. Ismertette *Benedek Samu*.

Nevezett művet mennyiben első fokon is Magyarországot meggyék szerint ismerteti és igen szárazon; a népvizonyokat és természeti nevezetességeket igen háttérbe szorítja, Erdély tárgyalásánál több valótlan állít, használatra nem ajánlotta a bizottság.

3. *A népiskolai nyelvtanítás módjának a vázlata*. Irta: *Erdődi János*. Ismertette *Staudner Gyula*

Az ajánlt módok helyessége, gondos, apróbb részletekre is körültekintő egybeállításért, mint hasznos módszertani művet ajánlotta a bizottság használatra.

(Ismertetése a Cs. és I. ez évi 3-ik számában.)

4. *Számtani gyakorlókönyv*. Irta: *Schvarcz Mór*. Ismertette *Szentgyörgyi Lajos*. Nem helyeselve a bizottság, hogy már a 40-es körben a hectolitert és nagyobb mértéket ismerteti, mint jegyzetekkel ellátott művet csak is a tanítónak ajánlja. Ez alkalommal kimondotta a bizottság, hogy számtani példatár a népiskolai tanulóknak egészen felesleges.

5. *Olasókönyv (abc)*. Irták: *Vas Mátyás* és *Sziklai Ferencz*. 1885. Ismertette *Elek Gyula*.

A betűk egymásutánja csak egy pár helyt kifogásolható. A felvett anyag éppen elégséges. Nyelvezete magyaros, érthető; a betűk egyszerűek, kellő nagyok; a nyomtatás tiszta, papírja erős, fehér; az első osztály körén túl eső dolgokat nem említi és olcsó. Ezen előnyeieért a használható tankönyvek közé soroztatott.

(Ismertetése a Cs. és I. ez évi 5-ik számában.)

6. *Zeneelmélet*. Irta: *De Gerandó Antonina*. Ismertette *Benedek Árpád*. A mű menete nem elég részletes. Előbb is 5 hangot vesz fel. A hangjegyeket helyettesítő számok, ezek felibe s melléje tett pontok és vízszintes vonalak zavarólag hatnak, valamint bonyolult a rendszer. Az ütemre igen későn tér. A számjegyekre, melyek a hangjegyeket képviselik, később e mű csak áttér az ismeretes hangjegyekre. Ezek alapján mint nehéz nem ajánlható.

7. *Népiskolai földrajz*. (Világ és földismeret). Átdolgozta *Gerecz Károly*. A tantervet nem vette zsinormértékül; a természettani földrajzot a politikai előzi meg; az egyes osztályokban eltanítandó tananyag nincs kijelölve; kissé terjedelmes s így tanít feleslegesen is; Erdély helységeiről több valótlan állít. Használatra nem ajánlja bírálója *Rieger Imre*.

(Bírálat a Cs. és I. ez évi 4-ik számában.)

8. *Számtani feladatok az elemi isk. III. IV. oszt. számára*. Irta: *Dezso Lajos* 1884. Ismertette *Deák József*. A könyv a tantervnek megfelel, bár a külön nevű számok közlésével többet ad, s ezért a 100-as számkör gyorsabban van keresztül vive. Egyébiránt helyes iránylyal, gyakorlati példákkal és észszerű módszerrel szerkesztett művet a bizottság ajánlotta fejlettebb növendékekkel rendelkező iskolák használatára.

(Ismertetése a Cs. és I. ez évi 7-ik számában.)

9. *A falusi gyermekek népiskolai olvasókönyve*. Irta: *Szikor József*. Bírálta *Váradi Albert*.

Tartalma magyar nyelvtan, történelem, polgári jogok, földrajz, természetrajz, természettan, számtan. Minden tárgy dióhéjba van

szorítva, kevés rendszerrel, semmi módszerrel, csupa vázlat; nincs benne fokozat. Minden tárgyról közölt ismeret csak felületesség. Több helyt fogalomzavart, állít valótlanokat. Nem ajánlotta a bizottság használatra.

(Bírálat a Cs. és I. ez évi 8-ik számában.)

10. *Természetrajz a mindennapi és ismétlő iskolák számára*. Irták: *Emericzi Géza* és *Somogyi Géza*.

Népiskolák számára az állat- és növénytan igen terjedelmes. Többször mond olyat, a mi nem való, vagy nem helyes. Mondatai több helyt homályosak és nem magyarosak. Az állatok elnevezésénél furcsábbnál furcsább neveket használ. Jelen alakjában nem ajánlható használatra. Bírálta *Binder Laura*.

(Bírálat a Cs. és I. ez évi 9-ik számában.)

11. *Földrajz a falusi népiskolák számára*. Irta: *Vargyas Endre*. Bírálta *Schwarcz Adél*.

A felöltet tananyag az 5-ik osztálynak felel meg, míg a legtöbb falusi iskola 4 osztályu. Melyik osztálya számára van írva; nincs jelezve. Némely helyt elég részletezve tárgyalja a megyéket, más helyt alig említi meg valamit. Itt-ott helyesen kiválasztott, jól feldolgozott anyaggal találkozunk, de jóval több a téves magyarázat, hézagosság és hiba. Használatra nem ajánlotta a bizottság.

(Bírálat a Cs. és I. ez évi 11-ik és 12-ik számában.)

12. *ABC és olvasókönyv*. Irták: *Kapi Gyula*, *Pap József* és *Posch Lajos*. Bírálta *Staudner Gyula*.

A betűk egymásutánjánál főbb tekintet azok olvashatóságára van fordítva, de ezért nincs figyelmen kívül hagyva azok könnyebb vagy nehezebb írása, sőt a nagy betűk, hol az íratás nehezebb, éppen azok írhatósága szerint vannak rendezve. A mű vallás-erkölcsi irányu, bővítve szószerint vehető közmondásokkal. Olvasmányai, versei rövidek, mind jók, beillők az I. osztály tananyagába, nagy részben elbeszélők. A mű terjedelme éppen elégséges, a betűk bevégzésével külön olvasókönyvi részt ad. A szók hosszúságában fokozatosan halad, eleinte meg is szakasztja. Papírja finom, nyomtatása tiszta, betűi nagyok. Ez előnyeieért ajánlotta a bizottság használatra.

13. *Falusi iskolások könyve*. Irták: *Dr. Emericzi Géza*, *Gyertyánffy István*, *Dr. Kis Áron*. Ismertette *Váradi Albert*.

A mű áll földrajzból, történelemből, alkotmánytanból, egészségtanból, természetrajzból, természettanból, vegytanból. Nem elég rendszer úgy egészben, mint részleteiben, egy pár tárgy tele germanizmussal. Használatra nem ajánlotta a bizottság.

14. *Nyelvoktatás és nyelvgyakorlatok*. Irta: *Bárány Ignác*. Ismertette *Kozma Józsefné*.

A tananyag megfelel a népiskola 6 osztályának. Elbeszélő mondat helyett rendszeresen közlő elnevezést használja, úgy igen gyakran a külszenvedő igéket. A II. osztály tananyaga nincs helyesen beosztva. Helyes-írási hibája több van. Csak javítás után ajánlotta a bizottság használatra.

15. *Természet és vegytan*. Irta: *Dr. Emericzy Géza*. Ismertette *Dr. Bartók István*.

A mű menetében, beosztásában a kívánalmaknak megfelelő. Elég rövid, törvényei egyszerűek, érthetők; nyelvezete kielégítő. Jó képekkel van világítva. Használatra ajánlotta a bizottság.

16. *Vezérkönyv az elemi népiskolai kézi munkák tanításához a népisk. I. osztálya számára*. Irta: *Orell Lajos*. Ismertette *Molnár József*.

E mű az I-ső osztály tananyagául a borsó munkákat jelöli ki. Ajánlotta a bizottság az érdeklődők figyelmébe.

Úgy a nevelésügyi, mint a könyvbíró bizottság estéli gyűlései minden hét kedjén 6 óig igen élvezetes, tanulságos alkalmat szolgáltatnak a központ tagjainak. Többször a megejtett könyvbírálatok után igen élénk vitatkozások fejlődtek ki egyik-másik tantárgy módszere felett. Számbavéve azt, hogy a megejtett 16 bírálatban a népiskola majdnem minden tárgya előfordult, elmondhatjuk, hogy minden tárgy köréből hallottunk gyakorlati tapasztalatokat s ez idő alatt felújult előttünk a népiskola tantárgyainak módszertana.

A bánffy-hunyadi kör.

Tanítóttestületünk e körének elnöke *Szentgyörgyi Lajos*, jegyzője *Kovács Dániel*.

(Tagjai: *Bányai Árpád*, *Égeni Jolán*, *Koleszár Lajos*, *Kovács Dániel* a kör jegyzője; *Pentsi József*, *Ravasz György* felső népiskolai; *Bács György*, *Berkesi Ilona*, *Fekete János*, *Horváth Irma*, *Nagy Jolán*, *Juhász János* hittanító; *Szentgyörgyi Lajos*, a kör elnöke; *Vattai Róza*, *Eszényi Erzsébet* elemi tanítók B.-Hunyadról; *Bányai Lajos*, *Bányainé Pákey Róza* mákói; *Csorja Károly*, *Csorjné Halter Ágnes* csucsai; *Czuczsa János*, *Vincze Ferencz*, *Vinczéné Tanár Erzsébet* kalota-szent-királyi; *Gilyén Póli*, *Kolcza János* valkói; *Káddár Ferencz* nyárszói és *Kese József* inaktelki tanítók.)

Tartott a bevezető ülés. Ebben 3 gyűlést, kettőt B.-Hunyadon, egyet Csucsán, melyeken 40 határozatot hozva, az alábbi felolvasások, vitaközlések, nyilvános tanítások tartottak.

Szentgyörgyi Lajos mind három ülést felolvasással nyitotta meg. Az elsőben annak ad kifejezést, hogy a társadalmi feladatok megoldásában része van az iskoláknak is. A másodikban az egyesületi szellem fejlesztését ajánlja a tagok figyelmében. A harmadikban az iskolai figyelem kérdését hozza szóba, mely e körben még vitatárgya nem volt.

Szentgyörgyi Lajos vitatételeket tart e kérdésben: A tulajdonképeni irva-olvasás tanításánál van-e szükség a levegőben való iratásra? melyre nézve a kör kimondta, hogy a levegőben való iratás teljesen mellőzendő. E vitatétel kapcsán 20 pontot állít fel, mint a mely fokozatban ismertető egy vagy más betű.

Czuczsa János olvasott fel két gyűlésen: Az érem két oldala czimrel, melyben humorosan a pessimista és optimista tanítók jellemképeit adja, kimutatva azok káros hatásait.

Koleszár Lajos értekezett a n. episkolai közegészségügyről: Tételle az iskola épületre, és berendezésére, az iskola butorzatára, főleg a padokra, világításra, fűtés- és szellőztetésre, játszó- és tornaterre, kirándulások rendezésére, a könyvek nyomtatására, az egészségtan más tárgyakkal kapcsolatos, az ismétlő és felsőbb iskolákban rendszeres tárgyként tanítására, a taneszközökre, a tanítás módszerére és egészségügyi póttanfolyamok szervezésére vonatkoznak.

Kovács Dániel „Az olvasó könyvek használásának a módja“ felett tartott felolvasást. E tétel felőli nézetait 2 csoportra osztva, szól az olvasókönyvek szerkesztéséről és az olvasmányok tárgyalásáról. A szerkesztésre vonatkozóan ajánlja, hogy az olvasó könyv a nyelvismeret eszközüül tekintessék s így főképp felhasználandó: a folyékony olvasás és folyékony beszéd gyakorlására, gondolkodtatás, számmagyarázat által a fogalom bővítés és szöbőség szerzetetésére stbire. Az olvasmány tárgyalására nézve 7 pontot állít fel. A kör előadói nézetait elfogadta, használásának módjára vonatkozó azon lényeges kitéréssel, hogy az olvasókönyv általában a tárgyi ismertetések alapját képezze s így a tankönyvet helyettesítse; a nyelvtani czélok pedig e mellett hajtassanak végre.

Kolcza János a törtszámok köréből terjesztett elő vitatételeket. Az előadott tételek alapján a kör általánosságban elfogadta, hogy a népiskolában a közönséges törtek köréből csak a kisebb nevezőjű törtek taníttassanak s az írásbeli számolás előtt főképen a főbeli számolás gyakorlandó. A közönséges törtek előbb egészen eltanítandók s befejezése után a tizedes törtek; hangsúlyozva a tizedes törtek kifejtethők. A tizedes törtek kellő begyakorlása után jöhet ismét a sor a közönséges tört számok tanítására. Hangsúlyozva, hogy a főbeli és írásbeli számolás együtt haladjon s a nehezebb vagy könnyebb feladatokat a tanító a gyermek tehetsége szerint adja fel, szem előtt tartva azt is, hogy a számtan egyik fő feladata az alaki képzés is.

Vincze Ferencz az elemi iskola IV. osztálya földrajz tanítására vonatkozóan tárgyalta e kérdést: „Melyik módszer szerint tanítsunk; megerendszer, hegy és vízrajzi felosztás vagy egészen folyam vidékek szerint. A kör kimondta, hogy a IV. osztályban a földrajzot a szülőföldről kiindulva, természeti egységek szerint felosztva kell tárgyalni, de megemlíthetők végül a megyék is.

Nyilvános tanítást tartottak e körben *Berkesi Ilona* a számtanból az I. osztályban; *Csorja Károly* olvasmány tárgyalásából a II. osztályban, és *Pentsi József* a felső fiu iskola II. és III. osztályában a szabadkézi rajzból, mikor a folyondár levelét rajzolták le a gyermekek természetes és stilizált alakban egyszerre és együttesen.

A bánffy-hunyadi kör úgy az országos, mint a helyi érdekű tételek megvitatása és fejtegetése és nyilvános tanításai által egyesületünk multjához ez évben is szép sikerrel járult. Közös törekvésünk előmozdításában kifejtett munkásságáért, méltán adózhatunk elismerés és köszönetünkkel.

A gyalui kör.

Tanítóttestületünk e körének elnöke *Bocz J.*, jegyzője *Sólyom János*.

Tartott a lefolyt évben 3 gyűlést, hozott 27 határozatot. E gyűléseken a következő közérdekű tárgyakkal foglalkozott.

Bocz István mind a három gyűlést felolvasással nyitotta meg. Egyikben a kör elmúlt évi munkásságára mutatva, a kör életképességét tünteti fel. A másodikban a tagokat munkásságra, önképzésre buzdítja. A harmadikban Magyarország közoktatásügye fejlődésén tart áttekintést.

Szász Sándor olvasott fel „az erkölcsi és anyagi nevelésről s annak hiányairól“ s az iskolából kikerült ifjak részére legényegyletek alakítását hozza ajánlatba a vallásos érület fejlesztése és az erkölcsök megóvása tekintetéből, melynek alaposabb tárgyalását a kör második ülésére halasztva, most már *Sólyom János* vitaközlésre bocsátott tételei után kimondta: hogy figyelembe véve a tanító helyzetét, legény- és leányegyletek felállítását, mely az iskolából kikerült ifjak erkölcsi és vallásos érületének javítását czélozza, a társadalom és közgazgatás kezdeményezése és támogatása nélkül különösen a kör vidékén nem tartja lehetségesnek, keresztül vihetőnek; óhajtható azonban, hogy a kezdeményezés és támogatás ezek részéről mielőbb bekövetkezzék.

Borbély József, e kör pártoló tagja tartott felolvasást: „Melyek az iskolás gyermekek leggyakoribb betegségei s mit tehet a tanító azok ellen“ czimű tételről.

(Úgy a felolvasás, mint e tárgyban hozott határozatok megjelentek a *Cs. és I.* mult évi 20-ik számában).

Sólyom János „a kisdodvás és népiskoláról“ értekezett; annak szükségességéről a népiskola és társadalom érdekében. A kisdodvás fejlődéséről hazánkban.

(Az értekezés közzölve lett lapunk ez évi 1. 2. számaiban.)

Józsa Dániel mutatta be azon módokat, melyek által tanítványait nemcsak helyes, de szép írásra is megtanítsa, s mint e módokkal elért eredményt mutatja be tanítványai folyó írásai füzeteit, mely a kartársak tetszését érdemelte ki.

(E tárgyban tartott felolvasás „Szépirás a népiskolában“ czimrel megjelent a *Cs. és I.* ez évi 7-ik számában.)

Józsa Dániel olvasott fel „Husvét ünnepén“ czim alatt, melyben a keresztényiség e nagy ünnepén a falusi nép viselkedését, mulatását az utcán, templomban, tánczban és korcszmában feketén ecseteli. A megjavulást a népnevelés és népoktatás fejlődésétől várja.

(„Alkalmi elmélkedés“ czim alatt jelent meg a *Cs. és I.* ez évi 10. és 11. számaiban.)

Földes Károly az ismétlő iskolai oktatásról terjesztett elő vitatételeket. A kör kimondta az ismétlő iskola szükségességét; czélját. hogy az ismereteket erősítse, felújítsa, bővítse, hogy az életnek neveljen; jelenleg czéljának kevésbé felel meg a tanító rövidege, a szülők tanítók idegenkedése, a kezdők és haladók együttes oktatása miatt. Kivánatos az ismétlő iskola szervezetének és tantervének újja alakítása, a tanórák szaporítása, az elemi iskola tantervével oly egyeztetése, hogy hetenkint 5 óra mindig sikerrel felhasználandó legyen az ismétlő oktatásra.

Sólyom János ismertette „Hogyan boldogulunk“ czimű művet s ajánlotta e nemében páratlan könyvet tanítói és családi könyvtárak részére.

Tartatott e körben 3 nyilvános tanítás. *Pócsi Gyula* által az irva-olvasásból; *Bocz István* által a IV. fu osztályban a földrajzból és *Boczné Burján Ilona* által az V. és VI. leány osztályban a mértanból.

Tekintve a gyalui kör 3 gyűlésén vázlatosan felmutatott munkásságát, tekintve a dolgozatok értékét, a nyilvános tanítások sikerét, a kör tagjai kevés számát, méltán kiérdemlik tanító-testületünk közös elismerését. Elnöke buzdítását a munkásság és önképzésre látjuk valósulni. A kör életképessége, a gyűlések komolysága, higadtsága és érdekessége mellett bizonyít, hogy mind három gyűlésen szép számu hallgatóság vett részt, részint Gyaluból a gyűlések helyéről, részint a központból.

A nagy-almási kör.

Testületünk e körének elnöke *Szász Károly*, jegyzője *Gál Pál*. *Király Ilona* hidalmási állami tanítók; *Antal György* kis-petrii; *Bálint András* sztánai; *Csákány Károly* farnasi; *Dézi Lőrincz* közép-laki; *Dávid Bálint* bábonyi; *Gál Pál* jegyző nagy-almási; *Kálai János* zsoboki; *Kulcsár Lajos* nagy-petrii; *Mátyás Miklós* ketesdi és *Pál Dénes* bikali ev. ref. kántortanítók.

Tartott ez egyleti évben 2 gyűlést Nagy-Almásón, hozott 13 határozatot.

Tárgyalta a következő tétéleket:

Szász Károly olvasott fel a népiskolai tornászatról. Határt von a fiuk és leányok tornászata közt. rend-, szabad- és szergyakorlatokra nézve.

Ugyancsak *Szász Károly* olvas fel a második gyűlésen a népiskolai közegészségügyről. A felállított tétélekre kimondja a kör, hogy az egészségtan a népiskolában más tárgyakkal kapcsolatosan és nem mint önálló tárgy tanítandó. Az iskola butorai és taneszközei feleljenek meg az egészség kívánalmainak. A tornászatra több gond fordíttassék. E körben volt 2 nyilvános tanítás. Egyiket tartotta *Gál Pál* a III. osztályban a nyelvtanból, a másikat *Király Ilona* ugyancsak a nyelvtan köréből az I. osztályban.

Testületünk e köre is igyekezett feladatának megfelelni. A jóakarát, szándék megvan. Tekintve pedig azt, hogy kebelében 10 felekezeti tanítót számlál, csak elismeréssel adózhatunk.

A mocsai kör.

Elnöke *Máthé János*, jegyzője *Jávai Márton*.

E kör mult évi elnöke eltávózása folytán újból alakult. Alakuló gyűlést tartotta Mocsón, más két gyűlést Alsó Szováton és szintén Mocsón.

A 3 gyűlésen hozott 35 határozatot. Az alábbi tétélekkel foglalkozott:

Binder János a vallás oktatás köréből felállított vita-tétéleire kimondotta a kör, hogy a használatban levő vallástani tankönyvek nem alkalmasak arra, hogy a gyermekekben a vallásos érzületet a kívánt sikerig fokozzák. E tankönyvek mellett a vallásos érzület fejlesztésére még három tényező igen be kell folyjon: a szó, a természet szemléltetése és a példaadás. E tárgyban a kör többsége azt is kimondta, hogy a vallás nem lehet évi vizsgálat tárgya.

Zabolai Mihály felolvasást tartott a zenéről, mint a kedély képzés eszközeiről.

Gaal István a népiskolai rajzitanítás köréből terjesztett elő vitatétéleket.

E tételre nézve a kör a következőkben állapodott meg:

A rajzolás tanítása szükséges a népiskolában, gyakorlati hasznáért kötelező tárgy kell legyen.

E tárgy célja a látás és izlés fejlesztése. A sikeres előhaladás függ a tanítványok képességétől és attól, hogy hány osztályt vezet egy tanító. Ha az iskola külön rajzitanítóval rendelkezik, úgy rajzolás legelőbb segédvonal nélküli lapon, tehát tiszta papíron kezdessék meg. Végül ajánlotta a kör *Veinberger* és *Szirmai* rajzminitait.

Nyilvános tanítást tartottak e körben: *Binderné Lasch Józsefa* és *Sin-zley Julia*.

Ebben és ennyiben kívántuk a körök működését jelezni.

A közpénztár összes bevétele volt 247 frt 70 kr.; kiadása 109 frt 61 kr.; pénztári maradék 138 frt 09 kr.

A tanszertár vagyona 146 frt.

A segélyalap " 51 frt. 89 kr.

Az Eötvös-alap teszen 135 frt. 70 kr.

A könyvtárban van 629 mű.

Az irattáron van 17 csomag egyleti irat, és 66 számig egyleti nyomtatványok, jegyzőkönyvek s többféle irattári tárgyak. A tanszertári tárgyak 75 szám alatt vannak jelezve.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Volt ez évben tanító-testületünkben 41 gyűlés 371 határozattal. Felolvasás és vitakozás 25, nyilvános tanítás 13, könyvismertetés 17. E számok egyesületünk ez évi munkásságát a legrövidebben mutatják. E számok adják ajkunkra a szót, hogy elmondjuk: egyesületünk folyton előbbre halad kitzított céljában, ez év munkássága méltó folytatása az elmultaknak.

V E G Y E S E K.

— *Lapunk előfizetőit ismétellen kérjük, hogy hátrálékos illetményeiket haladéktalanul beküldeni sziveskedjenek, hogy a kiadó egyesület is eleget tehessen fizetési kötelezettségeinek.*

— A Váradai Károly-Kozma József-féle ismeretes párbajgyűben a végtárgyalás Kolozsvárt f. évi november hó 8-án tartott meg. *Kozma József 2 évi államfogházra íteltetett.*

— Az erdélyi részek egyik kisebb és kevésbbé vagyonos vármegyéje, Kis-Küküllő, tizezer frtot szavazott meg az erdélyi magyar közművelődési egyletnek. Csak egy szavazat volt ellene, a többi mind elfogadta a hazafias határozatot.

— *Kehr Károlynak*, korunk e jeles paedagogusának, emlékszbrot határozott felállítani a Hannoverában tartott német tanítógyűlés, mely célra Európászerte gyűjtéseket indítanak.

— *Hőmérséklet az iskola helyiségében.* A porosz közoktatásügyi miniszter, tekintve az Európában fenyegetőleg föllépő kolera járványt, valamint egyéb járványok elhárítása szempontjából is, azt a rendeletet menesztette az összes elemi és középiskolákhoz, hogy a délutáni tanítást azonnal abba hagyni tartoznak, ha a tanteremben a hőmérséklet 20 fokra emelkedett. Ez az intézkedés egyszersmind jövőre is, a nyári hónapokra érvényben marad.

— *A francia népiskolák szervezetéről* szóló törvény egy cikkelye szerint az állami iskolákban csakis világiak taníthatnak, a papok pedig egészen ki vannak zárva. A szenátus a törvényt heves vita után 164 szavazattal 150 ellenében elfogadta. A törvény azt is rendeli, hogy az egész közoktatásügynek öt év mulva az állam vezetésébe kell átmennie. Minden departement külön tanító és tanítónő-képző intézeteket kap. Jelenleg 10,956 okl. tanító és 4400 okl. tanítónő van Franciaországban állomás nélkül, a kik most mind ki fognak neveztetni a szerzetes tanítók helyére.

— *Iskolai játszóterek.* Berlinben az iskolai hatóság legújabbban a város különböző részeiben nagy játszótereket alakított, a hol a tanuló ifjuság naponta 4 órán át játszhatik. A felügyeletet tanítók gyakorolják.

— *Népnevelési naptár.* A „Biharmegyei népn. egyesület” egy „népnevelési naptár” kiadását határozta el, mely által nemcsak a ponyvairodalom káros hatásu termékeit óhajtja kiszorítani a nép kezéből, hanem hazafias irányu cikkek, közhasznu, tanulságos olvasmányok és oktató közlések által az olvasó közönség, különösen pedig a megye népébe mintegy beleolthatni hiszi a hazafias törekvések iránti bensőbb érdeklődést, nevelhetni a megye egyházi és világi jeleseinek iránti tiszteletet, buzdíthatni takarékosagra és erkölcsi életre.

TABTALOM: Az iskola feladata az egészségügy terén, és az iskola-betegségek. *Dr. Bózsahgyei Aladár* kolozsvári egyetemi tanártól. — A kolozsmegyei tanítótestület idei közgyűléséről. — m — s. — Titkári jelentés a kolozsmegyei tankerületi tanító testület 188³/₆-ik egyesületi évi működéséről. — Vegyesek.